

ДИГИТАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА НА ИНТИМНОСТТА

НИЯ НЕЙКОВА

The Digital Infrastructure of Intimacy

Niya Neykova

Резюме: Студията представя резултати от емпирично изследване на начините, по които младежите присвояват дигиталното пространство за целите на интимните си преживявания. Темата за интимните отношения е проследена в две перспективи: през местата, в които се случват (направена е своеобразна топография на дигиталното пространство за всекидневна употреба, а различните територии понятийно са определени като арени на интимност) и през конкретните ритуали за интимност, които респондентите осмислят посредством символни форми на признание (например публично дигитално оповестяване на факта на обвързване) или символни форми на насилие (например дигитални унижения в резултат на ревност или прекратяване на връзката). Определям дигиталните арени и интимността на сцена като специфичен за дигиталното пространство вид публична интимност, при която частното е публично достъпно за конкретни аудитории с цел по-добро разбиране и оценостяване на себе си и на себе си във връзка, което включва реакциите (въобразени или реални) на другите, за да се постигне по-богато и наситено усещане за интимност.

Ключови думи: дигитална любов и интимност, социални мрежи, интимност на сцена, арени на интимност, дигитална ритуализация на интимната връзка

Abstract: The paper presents findings from an empirical study of the ways in which young people appropriate digital space for the purposes of their intimate experiences. The theme of intimate relationships is traced from two perspectives: through the places where they occur (a kind of topography of digital space for everyday use is made, and different territories are conceptualized as arenas of intimacy) and through the specific rituals of intimacy, which respondents conceive through symbolic forms of recognition (e.g. public digital disclosure of the fact of commitment) or symbolic forms of violence (e.g. digital humiliation as a result of jealousy or relationship termination). I define digital arenas and on-stage intimacy as a type of public intimacy specific to the digital space, where the private is made public to specific audiences in order to better understand and appreciate the self and the self in relationship, incorporating the reactions (imagined or real) of others to achieve a richer and more intense sense of intimacy.

Keywords: digital love and intimacy, social networks, intimacy on stage, arenas of intimacy, digital ritualization of intimate relationship

Дигитална инфраструктура на интимността

Ния НЕЙКОВА

Дигиталните полета са терен, на който се разиграват съвсем нови или вече съществуващи форми на интимност. Точно както и офлайн, интимността онлайн отразява различни социални промени в сферата на личния живот от последните десетилетия. Нещо повече, тази интимност, особено при младежите, не е само лице в лице или само дигитална, а едновременно офлайн и онлайн. Усложнението при наблюдението и анализа ѝ идва от това, че в дигиталното пространство индивидът се придържа едновременно към много мрежи от взаимоотношения, които се развиват спрямо различни нормативни рамки, но действията в тях са медиатизирани, публично видими са за различни аудитории и следва да бъдат утвърдени през интегритета на цялостната личност. Основният въпрос, който си задават учените в този контекст, е дали дигиталното пространство не усилва форми на интимност като „хиперинтимността“ (Casilli, 2010), по-дълбока от интимността лице в лице (или във всеки случай по-легитимна интимност в социален план), или, точно обратното – форми на „бягство от интимното“, да кажем чрез допускане в сферата на интимното на други социални актьори, което може да се окаже заплаха за самата двойка (Neuburger, 2000).

Все още липсват достатъчно изследвания за това кои дигитални медийни канали са най-полезни за отделните етапи от развитието на връзката и как употребата им може да бъде определена от контекстуални фактори (като степен на интимност например). По-долу привеждам част от резултатите от емпирично изследване сред български младежи в периода 2018–2023 г. в рамките на индивидуален изследователски проект „Дигитализация и нови поколенчески практики (В търсене на интимния „друг“)“ към ИФС-БАН¹ относно начините, по които младежите

¹ Емпиричният материал е събран в периода 2018–2023 г. Респондентите са български младежи на възраст между 13 и 25 години. Търсен е разнообразен профил на респондентите, а принципът на набиране е този на „снежната топка“ (чрез познати на познати) или чрез осигуряване на достъп до училище чрез познати преподаватели и със съгласието на директора. Проведени са разговори с общо 72 респонденти: 44 дълбочинни полуструктурирани интервюта и 5 фокус групи. Фокус групите са осъществени в столицата, както следва: две фокус групи със студенти – с по 3 и 4 участници от университет; една фокус група с 6 участници от държавно училище; една фокус група с 7 участници от частна езикова гимназия; една фокус група с 8 участници от частна езикова школа. Полуструктурираните интервюта са проведени в различни населени места в България: град София (n=44), град Пловдив (n=6), град Русе (n=1), град Добрич (n=2), село Борино (n=1), град Панагюрище (n=3), град Сопот (n=5), село Розино (n=2), село Войнягово (n=1), град Разлог (n=2), село Долни Пасарел (n=3), град Ветрен (n=1), град Пазарджик (n=1). Изборът на населени места на респондентите е осъществен единствено на базата на брой жители (столица, голям град, малък град, село). От респондентите по собственото им самоопределение 59 са с български етнически произход, 7 с ромски

присвояват дигиталното пространство за целите на интимните си отношения. Наблюдението позволява да бъдат символно диференцирани различни дигитални интимни пространства за всекидневна употреба, както и конкретните практики, които предполага всяко едно от тях.

Интерпретирам отделните онлайн пространства за всекидневно интимно общуване при младежите като арени на интимност – места за изразяване, взаимодействие, възмездие, символично или материално, за социализация и контрол. Макар и в съвсем различен контекст, този на професионалните отношения, Паскал Рагуе използва понятието репутационна арена (*reputational arena*), за да опише пространството, в рамките на което се създават връзките на обмен, сътрудничество и състезание за трофеи (Ragouet, 2000: 329). Понятието за арена ми изглежда подходящо да бъде приложено и към сферата на дигитализираната любов. Тези не една, а множество арени на изразяване на интимността са публични. Наблюдават се степени на тази публичност, както като свойство на самите платформи или канали за комуникация, така и като параметър на комуникативните действия, който участниците активно могат да управляват чрез изборите си онлайн. Действията на тези публични арени на интимност не са насочени само към обекта на чувствата, но и към въобразена публика, пред която се гради индивидуална и колективна репутация.

Арени на интимност

Свързаността в мрежа е социално-технологична възможност, която улеснява и обуславя различни форми на интимност. В този смисъл тя действа като ресурс. Самата свързаност се превръща в инфраструктура, като инфраструктура на интимността (*infrastructure of intimacy*) (Paasonen, 2017), която играе роля в поддържането на приятелства, сексуални уговорки, любовни отношения, както и в изразяването на техния интензитет. Интимността се определя не само от връзките между хората, но и от онлайн мрежовата среда, в която тези връзки се развиват, както и от взаимодействията между самите дигитални устройства и приложения. Андре Янсон (Jansson, 2013: 289) предлага понятието за медиатизация, за да опише как различни социални процеси в широк диапазон от полета и на различни нива стават неразделни от технологичните процеси и ресурсите на медиация.

Потребителите смятат, че социалните мрежи могат да пречат на връзката, ако се използват неправилно. Изпращането на прекалено много съобщения, неспазването на разумен срок за отговор или липсата на обратно съобщение – всичко това се възприема като нарушение на комуникационните норми и

етнически произход, 6 с турски етнически произход; 34 са момчета, 38 са момичета; 14 са студенти и 58 са ученици (както от частни, така и от държавни училища).

съответно като прекомерна пълнота или прекомерна слабост на виртуалното тяло. Като цяло, можем да говорим за съществуването на специфични комуникационни йерархии, които се изграждат на принципа на по-доброто или по-лошото познаване на негласно приетите правила за присъствие в дигиталното пространство. Значение се придава и на уменията да се пише грамотно и на кирилица.

В същото време има специфични изисквания за комуникационно поведение на различни етапи от любовната връзка. Респондентите подчертават корелацията между тези етапи и интензивността на дигиталното присъствие, както и между качеството на връзката и комуникационната активност.

За тях съществува своеобразна йерархия на интимността. Различните платформи за комуникация с романтичен партньор се използват на различни етапи от интимната инициация и отговарят на различни „пластове на електронна интимност“ (Yang, Brown, Braun, 2014), при което, когато връзката стане по-сериозна, се сменя и преобладаващата употреба на комуникационния канал за интимен обмен.

Каналите за комуникация, които респондентите споделят, че най-често използват в ежедневните си любовни практики, са Фейсбук, Снапчат, Инстаграм, Месинджър, Дискорд и Тик Ток². Ето защо анализът се спира по-подробно именно на тези платформи. Трябва да се отбележи, че употребата на различните платформи остава в известен смисъл определена и от социално-демографски характеристики: за Снапчат например говорят като цяло учениците, а за Дискорд – повече момчетата или момичетата геймърки.

Фейсбук: арена на драмата

Фейсбук е арена на драмата в смисъла на „драма“ на Алис Марвик и Дана Бойд – новопоявило се понятие, описващо перформативен междуличностен конфликт, който се разиграва пред активна аудитория, често през социална мрежа (Marwick, Boyd, 2014: 1187). Любовната история се развива пред свидетели, личното отношение се разиграва в публичната сфера, на дигиталния площад. Любовните дискурси във Фейсбук функционират като посвещения и винаги остават като плакат/постер на връзката.

Фейсбук обикновено се използва в началото на интимните отношения, като фаза на инициация и взаимно опознаване:

И това е – като харесаш някое момче, веднага отиваш и гледаш дали е обвързан. Ако пише „необвързан“ – супер, но не бързаш! Имам много приятели, на които приятелката им

² Тук трябва изрично да се уточни, че самите социални мрежи се променят динамично, възникват нови, а алгоритмите на съществуващите се развиват.

пише, че е обвързана, а те пишат, че са необвързани, защото никога не са го сменили. Ако пише „обвързан“, също не бързаш, защото така веднъж се сгаджосах с едно момче, което пише, че е обвързан, но те всъщност са скъсали толкова нелепо, че им е било неудобно и на двамата да махнат това, че са във връзка... Има вариант нищо да не пише. – Тогава какво правиш? – Започваш, гледаш му всичките снимки, гледаш дали има момиче, което е хартвало (реагирам на дадено съобщение с иконичен образ под формата на сърце) всичките снимки. Ако момичето е хартвало абсолютно всяка снимка, гледаш дали му е писало надолу върху стената някакви неща. Ако не му е писала, влизаш в нейния профил, гледаш дали той ѝ е хартвал нещата. Ако и той ѝ е хартвал някакви неща, или са много добри приятели, или най-вероятно има нещо. И общо взето, като се увериш, че най-вероятно е свободен и има шансове, тогава вече започваш да го сваляш. (А., момиче, 24, малък град, 2019)

Фейсбук е най-популярната социална мрежа в България. Средната възраст на потребителите постоянно се увеличава през последните години. Респондентите ми споделят, че прекарват около три часа на ден в нея, като онлайн присъствието им е разпръснато във времето и е налице постоянно дразнение. Всеки от тях има средно между 500 и 1000 контакта. Описват платформата предимно като средство за наблюдение, а не за общуване с най-близките, тоест като „обществения им живот“. Приятел е всеки, чийто профил е атрактивен за наблюдение. Публикуването и съответно коментирането на публикации се възприемат като форма на социализация. В този смисъл фейсбук постът често се еманципира от първоначалния си контекст, за да се превърне в сюжет на широк разговор, който много повече прилича на ритуал за удържане на топли връзки в общността.

Необходимостта от повече фейсбук приятели е свързана както с изграждането на социален статус, така и с форма на завоалиране на по-интимни съобщения в специфична любовна младежка игра. Това често е и обяснението за изпращането на дигитални целувки, сърчица и прегръдки към повече от един адресат – жестът е към голямата група, но винаги реферира към някого конкретно, който следва да се досети, като същевременно жестът е безопасен, в случай че чувствата не са споделени. Платформата намалява еротичното въздействие: големият проблем, който открояват част от респондентите, е свързан с факта, че Фейсбук лишава потребителите от очакването и постепенното откриване на другия, каквито са налични при традиционните форми на запознанство и флирт, защото чрез него технически те имат възможността да разберат големи подробности от живота, в настоящето и в миналото, на обекта на емоционален интерес.

Обикновено при запознанство и обмяна на контакти се дава фейсбук профила, което означава интимна дистанцираност, за разлика например от номера на мобилния телефон. Подобно отношение към комуникационното значение на общуването във Фейсбук се вижда и в обезценяването на жестовете, направени в платформата –

честитенето на рождени дни например се възприема като твърде масов жест, тоест не личен, не интимен.

Един от основните ритуални моменти, свързани с Фейсбук, е очакването двойката да бъде официално призната като такава в платформата. Потребителите имат възможност да уточнят публично, че са обвързани, но така също и типа на тяхната обвързаност – във връзка, в брак, в отворена връзка, сгодени, дори опцията „сложно е“ и т.н. Всеки може да свърже профила си с този на партньора си (да го „тагне“), като по този начин увеличи размера на социалната мрежа, която има достъп до публичното оповестяване на любовните отношения. Впоследствие самите онлайн зрители на връзката имат възможност да харесат („лайкнат“) или коментират публичното заявяване на обвързването (Lane, Piercy, 2017).

Същото важи и за последните фази от връзката – раздялата може да подлежи на публично оповестяване, а профилът на вече бившия партньор да бъде следен и след прекратяване на връзката. Тези действия отново се осъществяват основно през Фейсбук и за тях ще стане дума по-подробно в следващата част, свързана с любовната ритуалност.

Като цяло платформата се свързва по-скоро с негативни конотации за показност и фалшиви отношения. Респонденти от малък град (момичета и момче, 13–14, 2020) например ми разказваха за много техни връстници с гаджета, с които се познават само във Фейсбук, но не и в реалния живот. Всъщност според тях са възможни две сюжетни линии на подобни онлайн фалшификати. Едната е да си станеш гадже с някой, само за да се покажете заедно във Фейсбук: „И се снимат само, примерно са се целунали и т.н., та след една седмица да скъсат. Познавам също и хора, които имат си гадже и през това време си пишат с някой друг, случайно ако скъса с това, да е с другото“ (П., момче, 13, малък град, 2020). Другата сюжетна линия е да капитализираш присъствието си във Фейсбук чрез измислена връзка: „Много е странно, когато някой има статус с гадже, което никога не е виждал на живо... и просто са се запознали във Фейсбук... или да си го измислиш“ (К., момиче, 13, малък град, 2020).

Инстаграм: арена на любовните модели

Освен платформа за ежедневна комуникация чрез споделяне на снимки и видеа, Инстаграм е и място за консумация на модели на поведение: говорим за света на инфлуенсърите – хора, които представят чрез своите мрежи начин на живот, като съветват за покупки, стил на обличане, модни места за заснемане на селфита и т.н. Според мои респонденти, ученици от столицата на възраст между 13 и 15 години (2022), момчетата следят в Инстаграм предимно теми за коли и спорт, момичетата – за гримове, а всички заедно – какво правят приятелите им, както и много известни личности, предимно от чужбина.

Темата за любовта също е представена в Инстаграм, онагледява се особено от щастливи двойки, които служат като модел за успешни връзки.

Хората, които си пишат по Инстаграм, са тийнейджъри, които се свалят най-вече на сторита и снимки. Като покажеш някое стори или снимка и той ти пише на лично, нали цитира например тази снимка: „У, много сладко...“, сърчица, бла-бла-бла... (А., момиче, 24, малък град, 2019)

Използването на Инстаграм за моите събеседници е свързано с атракция на новото (или мода в консуматорските практики) – това е характерно като цяло за младежите, които са най-големите експериментатори в онлайн пространството. От друга страна, употребата на тази социална мрежа се свързва с лоялност към потребителските практики на младежката група като цяло – респондентите говорят за своеобразно „оттегляне“ на връстниците им към по-нови платформи спрямо Фейсбук и съответно за необходимостта да ги последват в новите места на комуникация:

Защото на мен не ми е вече толкова интересен Фейсбук. Много малко хора на моята възраст го използват. И за да се информирам какво става с другите и кой къде е ходил, какво е правил... и всеки си качва в Инстаграм, снимат, качват, тоя е пил еди какъв си коктейл днеска, бил е с еди кой си човек. (Х., момиче, 17, столица, 2018)

Инстаграм нашумя преди около година вече и може би половината не влизат вече толкова във Фейсбук, а си влизат в Инстаграм... Стана по-модерно отколкото Фейсбук. (К., момиче, 16, село, 2018)

Понякога общуването в Инстаграм е интерпретирано и като форма на дискретност (в сравнение с Фейсбук) – според респондентите личните инстаграм профили съдържат информация за автора си, която той не винаги би бил склонен да сподели във Фейсбук:

В Инстаграм има малко повече дискретност, отколкото във Фейсбук, защото във Фейсбук могат всички да прочетат на колко си години, кога си роден, къде живееш, а в Инстаграм е по-дискретно някак си – просто пращаш... просто качваш снимки и хората ти ги харесват. (П., момче, 13, малък град, 2019)

Аз питам всеки, който ми стане една идея по-близък за Фейсбук профила му или пък за този в Инстаграм. В Инстаграм сякаш искаш да видиш повече от хората, добавяш тези, които смяташ за по-близки отколкото във Фейсбук сякаш. Или напълно непознати, които едва ли някога в реалния ти живот биха имали контакт с теб. В Инстаграм хората споделят повече лични моменти и подбират кой да бъде свидетел на това съдържание. (К., момче, 17, столица, 2021)

Мисля, че Инстаграм е по-интимно пространство, защото няма статии или пък спам съобщения, или фалшиви новини, което пък във Фейсбук напоследък се превърна в доста често срещано съдържание. (Р., момче, 20, голям град, 2021)

Инстаграм е и място за избягване на родителския контрол, тъй като родителите почти винаги са „приятели“ на децата си във Фейсбук, но не познават и не употребяват други платформи като Инстаграм и Снапчат например. Според някои от респондентите Инстаграм осигурява и по-висока степен на реализъм (заради необходимостта коментарите да се визуализират):

Пишеш си както в Месинджър, но не можеш да качиш пост, в който да има само нещо написано, трябва да е снимка и под снимката вече можеш да напишеш книга направо, но трябва да има снимка. (Х., момиче, 17, столица, 2018)

Снапчат: арена на флирта и сексуалните съобщения

Снап, от англ. *snar* – моментна снимка, се отнася до неформална снимка, направена, за да илюстрира даден миг. Снапчат позволява на потребителите да изпращат изображения, видеоклипове и текст за ограничен период от време: получателят има точно определен времеви интервал, за да презгледва съдържанието, преди то да стане трайно недостъпно за него. Изпращащият съобщението определя колко дълго получателят може да го гледа (между една и десет секунди). Въпреки това, възможно е получателите да направят скрийншот (снимка на екрана на своето устройство) и да запазят съобщението, но в такъв случай подателят бива уведомен. Според Силвия Петрова (Петрова, 2018) Снапчат е изразител на специфичен страх – „иконофобията“ – страх от оставяне на следи, обвързан с опазването на частното пространство в условията на интернет среда. Освен това Снапчат използва алгоритъм, за да изчисли кой потребител изпраща най-много снапове (единици съобщения), което позволява идентификация на технически принцип на „най-добрите приятели“ на всеки потребител.

Снапчат изглежда за респондентите по-интимно пространство в сравнение с Инстаграм. От една страна, използването на Снапчат също се свързва с влечение към новото и лоялност към практиките на употреба на младежките групи. От друга страна, когато двама души показват връзката си в това приложение, те имат възможност всекидневно да проявяват внимание един към друг, като това внимание изглежда по-лично, защото се прави само с близките и същевременно поддържа форма на тайна (постът се изтрива само след две отваряния):

Във Фейсбук само ще разглеждам, евентуално ще коментирам нещо, но това е рядко. Иначе от Снапчат бих пратил някакъв черен фон, на който пише „Добро утро!“ или нещо такова. (С., момче, 17, малък град, 2018)

В Снапчат пращаш снимка и пишеш „Лека нощ“, или просто черен тапет и пращаш на всички. И после всички пращат на теб. (К., момиче, 13, малък град, 2018)

През Снапчат младежите споделят вътрешни шеги, глупави картинки и образи, които са били смешни само в даден момент, тоест не разглеждат снимките като архивна продукция, а като ефимерен жест (Boyd, 2014: 64).

Някои от респондентите изрично подчертават, че Снапчат не е свързан с показност, а с интимност и по-голяма искреност. Така например момче от малък град (С., 16, 2018) използва Снапчат, тъй като във Фейсбук трябва да „се цензурира“ – там той е „приятел“ и със строгия си баща, заради когото внимава да не разкрива някои части от всекидневието си в снимки и постове. Родителите му нямат Снапчат, така че там може да си позволи да е „по-искрен“.

Една от най-специфичните характеристики на Снапчат, спомената от всички респонденти, е възможността за създаване на виртуална история на близост, която, за разлика от Фейсбук, трябва да се „поддържа“ и „доказва“ ежедневно:

Ами при Снапчат по принцип трябва да си пращаме всеки ден, примерно аз и тя, трябва всеки ден тя да ми праща по две снимки и аз на нея, независимо дали ще снимаме това гърво, просто трябва да имаме изпратена снимка... Защото така се правят „дни“ в Снапчата. Ето днес например правя 100 дни с един приятел, с който от сто дни редовно си пращаме снимки. (Х., момиче, 17, столица, 2018)

Тази нова форма на онлайн „приятелство“ е по-активна спрямо декларативното приятелство във Фейсбук. Така във всекидневието на младежите снапчат постове им изпращат най-близките им, главно от училище. Можем да говорим и за ясно изградена нормативност при употребата на този комуникационен канал: „Ако не ти отговори до няколко часа или не си отвори снапчата, все едно на другия човек не му пука“ (К., момиче, 16, село, 2018).

Самият факт, че всяко съобщение се изтрива само след две отваряния, бива интерпретиран от потребителите като възможност за своеобразна тайна комуникация:

Снапчат пращам за дните, нали, и евентуално да видя дали някой е правил нещо интересно – само с близките, с които искам да си споделям нещо, но не искам да остава следа някаква. То не че не остава като следа, но поне ни лъжат, че не остава. Когато се праща една снимка, може да се прати от една до десет секунди и за безкрайно дълго време, но до момента, в който е отворена. В момента, в който я отвориш, имаш право да я отвориш само още веднъж, и после изчезва. (Г., момче, 16, столица, 2019)

Когато става въпрос по-конкретно за интимни отношения, установено е, че Снапчат се явява основен източник и на сексуални съобщения (Poltaash, 2013) именно поради описаните по-горе специфики като тайнственост и изтриваемост. Освен това, функцията за „най-добри приятели“, която включва списък от трима души, с които най-често се обменят снапове, внася напрежение в интимните отношения.

Това често става повод за раздор във връзката, когато партньорът вижда, че той/тя не е включен в този списък, тоест че е на по-задни позиции в комуникационната йерархия на потребителя.

Месинджър: арена на дълбоките чувства

Месинджър, каналът за лични съобщения към Фейсбук, се възприема от моите респонденти като възможно най-интимното дигитално комуникационно пространство за всекидневна употреба. Там най-често те изпращат или получават първоначални любовни обяснения или последващи любовни съобщения в контекста на вече съществуваща връзка. По-широко, Месинджър се употребява като формат за споделяне на тайни между двама, когато приятелската група е на едно и също физическо място:

Месинджър най-вече ползвам – когато искам да кажа нещо, което не искам другите да знаят и сме в стая – никой не гледа в екрана и можеш да пишеш на някого и няма да излезе като информация... (Г., момче, 16, столица, 2019)

– Какво друго ползваш на телефона? – Месинджъра, който е към Фейсбук. Много често, той е един от главните неща. Докато си разглеждам някакви снимки в Инстаграм или кой какво е правил днес или вчера, си пиша и с хора, с които сме в една стая, докато имаме час, най-вече при класната по български (сmee се). – Какъв тип съобщения? – Ами, разбираме се какво ще правим след училище, дали някой ще ходи до лавката и кой какво ти е казал сега, някой, който те харесва... (Х., момиче, 17, столица, 2018)

Именно тази специфична употреба на комуникационния канал, свързана със споделянето тайни или обособяване на интимно пространство в рамките на по-широката група, напомня характерните за времето преди новите информационни и комуникационни технологии практики на размяна на бележки в училище (обикновено под формата на малки листчета със съобщения, предавани от ръка на ръка и най-често по време на училищния час). В този смисъл можем да определим съобщенията по Месинджър като форма на съвременни бележки с хора, с които индивидът се среща най-често, и като начин за споделяне на тайни. Както се вижда и от представените цитати, подобен комуникационен обмен е трансгресивен спрямо установени за класната стая норми и в този смисъл носи допълнителен психологически заряд. Употребата му в частност за любовни съобщения обикновено се свързва с характерови специфики на изпращащия, който би се срамувал да направи подобни изявления лице в лице, както и с възможността, която предлага по този начин на получателя да обмисли добре своя отговор.

Дискорд и Тик Ток: арена на колективните сватосвания

Интимни практики на ежедневно ниво се развиват и в привидно по-необичайни за целта места в дигиталното пространство – например на фона на виртуалните светове на компютърни игри и в предимно геймърски комуникационни канали като платформата Дискорд. Дискорд е социална платформа, която позволява комуникация през гласови обаждания, видеообаждания, текстови съобщения и образи. Общуването може да бъде лично или във виртуални общности. Една от моите респондентки понастоящем е във връзка от разстояние, а срещата с любимия, който е чужденец, започва именно така:

Играх с една приятелка и оттам се запознах с приятеля ми и с негов приятел... Буквално, играем на видео играта и, понеже сме в един отбор, говорихме с войс чат, и оттам – те минаха към Дискорд сървъра ни и започнахме да си говорим... – А как излязохте от темата за играта? – Ами, тогава, след като свърших да играя, и започнах да слушам музика – и те ме питаха какво слушам и започнаха да говорят за музика. И оттам започнахме да говорим за музика и за всякакви теми... (К., момиче, 22, столица, 2023)

Постепенно се изграждат и споделените за двойката онлайн практики, подходящи за връзка от разстояние: споделят си екрана през Дискорд и заедно слушат песни, гледат филми, играят игри, говорят си, докато всеки паралелно си „върши своята работа“. Във видима заявка, че и двамата имат желание да задълбочат отношенията, се превръща преминаването на комуникацията в личен чат. След две-три седмици общуване по личния чат, момичето поема инициативата за определяне на статуса на връзката: „Аз го питах реално дали сме официал или не, защото на мен ми е нужен този лейбъл (статус)“ (К., момиче, 22, столица, 2023) (с включването им в най-новите възможности на дигиталното пространство младежите използват и все повече терминология директно на английски език, което допълнително прави изказа им по-неразбираем за онези, които не принадлежат към геймърската общност).

В конкретния случай връзката от разстояние не се проблематизира с оглед на пространствената отдалеченост, а се мисли по-скоро като възможност за успешно съвместяване на живота в двойка и на индивидуалните потребности на всеки един поотделно:

В началото го имахме този разговор и двамата бяхме наясно, и се радвам, че въобще този разговор го имаше, че реално и двамата сме си индивидуални хора, които си имат собствените си работи – аз си имам моя си университет, той си има собствения, има си работа, която трябва да се свърши за университета. И за работата в бъдеще, когато аз имам работа и той има работа. И това разбирателство, че, въпреки че сме във връзка, имаме си време да сме си индивидуални хора, някак си е като римаиндър в

моментите, в които примерно той ми липсва или аз му липсвам, че пак ще има време, в което да се съберем, пак да прекараме време заедно. (К., момиче, 22, столица, 2023)

Обратното, това желание за време за самостоятелни занимания, когато впоследствие за пръв път се виждат на живо във Великобритания, на свой ред се изразява в обособяването на пространство за собствено дигитално потребление:

Да, и ние това лято си имаме „тик ток тайм“ (време за Тик Ток) – просто има си моменти, в които искаме да имаме алоун тайм (време за самостоятелни занимания) и си гледаме Тик Ток, всеки на своя си телефон, и от време на време си показваме нещо. (К., момиче, 22, столица, 2023)

Споменатата тик платформа Тик Ток е понастоящем (2024 г.) най-новото дигитално пространство за масова употреба сред младежите. Наред с други, то подхранва нова, но изключително разпространена сред българските тийнейджъри мечта за професионална реализация като дигитални инфлуенсъри и за бърз и лавинообразен успех:

За да бъдеш в днешно време тик ток криейтър например, демек да правиш видеа, които имат една и съща тема, накрая това нещо бива заплащано. И парите, които се печелят от Ютюб, вече са еднакви с Тик Ток. Затова повечето хора започват да правят тик ток акаунти, защото първо няма кой да те измести, защото първоначално можеш да станеш... не мога да кажа известен, но видеата ти да се гледат от много хора... и да станеш известен. Много бързо се развиваш по този начин. (Т., момче, 14, голям град, 2022)

Макар на свой ред да предоставя на потребителите си по-кратки видеоклипове спрямо Ютюб, с разнообразно, но не особено задълбочено съдържание, Тик Ток също интегрира темата за любовта в специфичен модел на колективно сватовничество, на фона на което връзката започва, за да премине впоследствие към по-лична комуникация:

На колко тик ток клипчета съм попадала, в които примерно някакво момче видяло в градския транспорт много хубаво момиче. И качва клип, в който описва как изглежда момичето, къде я е видял и т.н., и отдолу агитира, нали, да успеят да я намерят, да достигне този клип до нея и т.н. Значи той в автобуса я забелязва, хваща му окото, ама няма смелостта да отиде да я заговори, той трябва да качи през социалните мрежи нещо, та така да я намери. (Р., момиче, 21, голям град, 2023)

Даже имаше много случаи, аз съм виждала примерно в някаква дискотека: тя е там, той я снима отдалече и пише: „Която е била в „33“ вчера, да ми пише...“ Той я е снимал в дискотеката, след това качва в Тик Ток и така я подканва... – А какъв е шансът тя да види клипчето в Тик Ток? – Ами в Тик Ток е голям, защото там при *For you page* излизат предложения за клипове и има доста голяма вероятност да се попадне, ако сте на едно място например, по локация. Да, алгоритъмът на Тик Ток е много сериозен. (Д., момиче, 22, малък град, 2023)

Според респондентите Тук Ток се оказва и социализиращо дигитално пространство. От една страна, платформата използва принципа на геолокацията – издирва и дава като „предложения за следване“ профили на хора, с които индивидът е имал само бегли и епизодични контакти – и така предоставя възможност за „развитие“ на връзката:

Запознавам се с едно момиче във влака, прибирах се аз към П., и беше много забавно. И си говорим с нея, тя идва тук да записва в С. някакъв музикален клип, тя е певица. И ние седим заедно, не се познаваме, дори имената си не си разменихме... И аз само се прибирам вкъщи и си отварям Тук Ток и виждам профила на това момиче как пее... Тоест успява контент (съдържание) да нагласи спрямо локейшън (местоположение)... (Р., момиче, 21, голям град, 2023)

От друга страна, платформата предлага технически и „възможност“ за изграждане на сходни интереси при двойката:

При Тук Ток интересното е, примерно аз съм тук, тук е приятелят ми, двамата сме, гледаме си Тук Тока. И в един момент – поредица от 5 до 10 клипчета еднакви. Еднакви, едно към едно! Ние имаме различни профили, различни неща харесваме, аз съм по към момичешките, той е по към момчешките, но изведнъж – еднакви неща, еднакви. (Р., момиче, 21, голям град, 2023)

Както стана ясно, анализът почива на базата на онлайн платформите, споменати от самите респонденти по време на разказа за комуникационното им всекидневие. Според резултатите от национално представително количествено изследване от 2016 г. комуникационните канали, към които интервюираните от мен младежи реферират, съвпадат с водещите канали за ежедневната комуникация сред младежите в страната като цяло. Фейсбук е най-популярната социална мрежа сред българските деца на възраст между 9 и 17 години (често използвана от 71.7%), следвана от Месинджър (53.6%), Инстаграм (29.9%) и Снапчат (16.2%) (Георгиев, Кънчев, Хайдиняк, Апостолов, 2016: 11).

Според Дана Бойд (Boyd, 2014: 40) тийнейджърите се обръщат към различни комуникационни опции, защото чуват, че дадена платформа е добра за конкретна практика: свързват се с хора, които познават, наблюдават ги как използват дигиталното пространство и след това доразвиват или оспорват тези норми чрез собствените си действия. Резултатът от това според Бойд е, че нормите на социалните медии са оформени от мрежовите ефекти: връстниците си влияят един на друг относно това как да употребяват конкретна опция и след това помагат колективно да се създадат нормите на сайта, платформата, апликацията (доколкото позволява техническият дизайн).

Видно от разказите на респондентите е именно придаването на различни емоционални значения на употребата на тези комуникационни канали и

разширяването на комуникационния репертоар с „по-интимни“ пространства за общуване с напредване на връзката. Това съответства и на заключенията на Ерик Рупел (Ruppel, 2015), че употребата на средства, които обслужват предимно асинхронна комуникация и ограничена обмяна на реплики, намалява със задълбочаването на любовните отношения. Тогава интимността при двойката се свързва с по-оживено онлайн общуване, тоест с такова, което се доближава най-много до общуването лице в лице. Паралелно се състои и публичното показване на връзката сред различни аудитории като сложна комуникационна стратегия, която се развива основно в социалните мрежи.

Дигиталната ритуализация на любовното чувство

Себепредставянето на младежите в индивидуалните онлайн профили е изградено чрез съдържание, което те самите показват, което приятелите им показват, както и чрез всички отговори/реакции на подобни споделяния. Тези действия могат да бъдат интерпретирани през теорията на Ървинг Гофман, който описва социалните ритуали в представянето на себе си като управление на впечатлението (Гофман, 2000 [1956]). Това, което разкриваме пред другите, е това, което избираме да споделим, за да направим добро впечатление, и също онова, което неволно разкриваме като вторичен продукт от това кои сме и как реагираме на другите. От своя страна, нормите, културните динамики и институциите определят по-широкия контекст на разбиране на тези действия. Когато интерпретираме себепрезентацията на другите, четем експлицитното съдържание в светлината на имплицитната информация, която се дава, и контекста, в който това се случва. Напрежението между експлицитните и имплицитните сигнали ни позволява да получим много по-богата информация относно намеренията на индивидите да оформят начина, по който са възприемани. А нашите реакции на техните опити да ни впечатлят им позволяват да нагласят поведението си спрямо тях.

Както вече беше отбелязано, всекидневният онлайн живот, свързан с изживяването на любовта и интимността, не е само виртуален, той е отворен и към реалния свят. В този смисъл, когато не се концентрираме върху ясно обособено онлайн пространство, каквото например са сайтовете за запознанства, а разглеждаме любовните практики като ежедневна комуникация през различни посредници, то тогава виждаме, че ритуалността е в много по-голяма степен отражение на традиционни очаквания за стъпки в развитието на взаимоотношенията като обяснение в любов, флирт, обмяна на интимни съобщения, публична театрализация на връзката, ревност, раздяла. Дигитализирането им е свързано с конкретни онлайн действия, които следва да бъдат направени и най-често видени от по-широката публика на връстниците.

Дигитален флирт: откриването на другия като онлайн проучване

Както отбелязва Франческо Алберони, ако вземем думата „съблазняване“ в най-широко значение – от латински *se-ducere*, което е свързано с „убеждавам“, ще разберем, че в комуникацията изобщо сме въввлечени в някаква дейност по съблазняване (Alberoni, 1981 : 280). А предвид факта, че при процеса на съблазняване индивидът се опитва да покаже най-доброто от себе си, чрез анализа на този процес можем да разберем много за съвременната култура.

Все по-често обяснението в любов става по социалните мрежи. Както видяхме, първите любовни съобщения са по Месинджър, като канал за комуникация между двама души, и се интерпретират като форма на свенливост от страна на подателя, но и като предоставено време за реакция. Обяснението лице в лице е предпочитаната от всички респонденти възможност, но любовното съобщение по социалните мрежи не е табуизирано:

Според мен в социалните мрежи е по-лесно да си намериш гадже... на мен ми се е случвало да се срещна с момиче, нали, мен да ме е срам да говоря с нея, обаче когато отидем вече в социалните мрежи, започнем да си комуникираме заедно, опознаваме се по този начин и следващия път, когато излезем, вече си говорим като нормални хора... Със социалните медии е много по-лесно да опознаеш човек, отколкото на живо. (К., момче, 16, столица, 2022)

– За теб един ден, когато получиш обяснение в любов, ще има ли разлика дали то ще бъде по телефона, като съобщение, във Фейсбук, или като писмо? – Да. Не мога да ги подредя като слабо и като силно, но мога да ги подредя като някакъв начин да се изрази самият човек като личност. Ако изпрати съобщение през социална мрежа, това означава, че се притеснява от това да застане пред мене и да го каже, не знае как точно да ми поднесе информацията. Ако ми го напише на съобщение, може петнайсет пъти да изтрие, да го пренапише, да прочете харесва ли му, не му ли харесва, което до някаква степен дава сигурност, че няма да се обърка посланието и няма да стане сконфузна ситуация, да доведе до някакви депресии, да го кажем най-общо. Ако дойде и ми каже лице в лице, може би аз ще се притесня, чисто, защото не знам как да отговоря на момента, буквално, тъй като е неочакван момент и няма кой да ме предупреди. И аз ако наистина харесвам този човек, ще отговоря веднага, ако не го харесвам толкова много, ще кажа, че ще си помисля. (Г., момче, 17, столица, 2018)

Два пъти ми се е случвало по Месинджър да ми се обясняват в любов, но те в чата го правят, когато не са сигурни дали и ти ги харесваш. И ти става едно неудобно, защото наистина не знаеш как да реагираш. (Б., момче, 15, голям град, 2022)

Страхът от онлайн обяснение при някои от респондентите е свързан с лесната възможност за мултиплициране и препращане на съобщения клишета:

Много е важно съобщението да е лично, защото ако е в Месинджър, не знаете дали не е просто взето от Инстаграм, Снапчат, Фейсбук. Един човек ми написа нещо като стихотворение и ми каза, че сам го е написал, и два дни по-късно го намерих във Фейсбук и го изпратих обратно към него... (К., момиче, 16, село, 2018)

Или с несигурност по отношение на подателя: „А също не знаеш дали те го пишат или някой приятел... и накрая ти се подиграват“ (Т., момче, 16, голям град, 2022).

Гранични форми на подобна първоначална комуникация, които стават все по-редки в съвременен контекст, като изпращането на писмо например, имат за респондентите допълнителна стойност и „романтизират“ жеста:

И, нали, за писмо – мисля, че е много мило, защото е нещо *old school*, нещо като винтидж да речем. Има някаква атмосфера в цялото това, защото сме слушали истории, гледали сме по филми за старата, истинската любов и това в голяма степен вдъхва надежда, че всичко ще се получи добре. (К., момиче, 23, голям град, 2023)

Една от важните специфики на съблазняването онлайн е това, че социалните мрежи комбинират много различни аудитории, които могат да включват както близки приятели, познати и роднини, така и хора от миналото или непознати от мрежи на познати. Това създава напрежение върху потребителите с оглед на поддържането на образ, подходящ за всички групи от тази въобразена аудитория. Ето защо младежите си служат със скрити кодове, които целят да завоалират информацията и да оставят тя да бъде разбрана правилно само от искания от тях кръг. Същото важи и за даването на обратна връзка под формата на лайкове или коментари, като в тази практика се зараждат редица знаци, разбираеми само за „експертите“, т.е. ползвателите, запознати с детайлите в младежката култура на общуване в платформите.

Достъпът до профилите на другия в социалните мрежи дава на младите хора почти незабавна представа за цялото му минало (или поне дигиталното му минало). Много от моите респонденти разказват как правят щателно проучване на профилите на обекта на интерес – не само минавайки през различните платформи, но и връщайки се исторически назад във времето от момента на съществуване на виртуалното му тяло. Дигиталното минало се превръща в първото впечатление за човека:

Но не го правиш, ти си го обясняваш сам и чак като сте много напреднали във връзката, започваш: „Ама има едно момиче...“, започваш да ги питаш тези неща от пъзела, който си си направил. (А., момиче, 24, малък град, 2020)

Още преди да тръгнем, трябва той да бъде проверен. – Как се случва? – Ох, много е маниашко. Ами, най-яко е като има малко приятели във всякакви мрежи, или в Инстаграм, или във Фейсбук, защото можеш да провериш всички момичета, кой е в приятели, съответно да видиш дали имат някакви общи допирни точки, това е първото. (Р., момиче, 21, голям град, 2023)

Дигиталното проверяване на любовния статус на другия е сравнително лесен жест и често се възприема като част от дееротизацията на процеса на флирт, който вече не изисква дълго очакване и постепенно опознаване, а е възможен незабавно и в подробности:

Когато фолоуъш някой във Фейсбук и да видиш първи какво е качил, и направо ти излиза известие, когато той е коментирал статус, и има едни статуси в страниците „тагни човека, който обичаш“ или нещо такова, и отдолу като тагне човека, и ти веднага разбираш кой е. Това е един от най-лесните начини... (К., момиче, 14, малък град, 2020)

Другият вариант е да отворя Фейсбук, за да видя снимки, да видя всъщност откъде е започнало всичко. В смисъл под започнало – откакто има Фейсбук досега. Какво се е променило и евентуално ако е имала предишна връзка и не е изтрила, нали, снимките да видя към какви си пада повече. (Г., момче, 16, столица, 2018)

– Освен през Фейсбук, има ли и друг вариант да разбереш човекът къде е и какво прави?
– Ами, през Инстаграм, всичките тези социални мрежи, на които могат да се качват снимки и евентуално да се пишат някакви статуси, или нещо, което да намекне, че между двама човека има някаква връзка. (П., момче, 17, голям град, 2023)

Ако например има някоя снимка с момиче и се целува с нея, това означава, че или му е бивша, или са заедно. Макар че като цяло снимките на бившите се скриват, те си ги виждат, но другите не. (К., момиче, 16, село, 2018)

Харесването или коментирането на публикации се възприема като основен инструмент за привличане на вниманието на другия и заявяване на интерес. Това най-общо означава оценка на неговото онлайн его.

Публична театрализация на връзката: официализирането като дигитална показност

Обявяването на връзката

Редица количествени изследвания анализират значението на това връзката да бъде заявена „официално“ във Фейсбук и разкриват, че младежите оценяват подобен жест като изява на обвързване, свидетелство за интензитет на отношенията и социална заявка (Fox, Warber, 2013). Съществуват и изследвания (Knobloch, Donovan-Kicken, 2006), които показват, че динамиката в интимната двойка е пряко свързана с присъствието в социалните мрежи: при истинска близост опосредената от социалните мрежи комуникация е по-рядко, но става много по-полезна при средно ниво на интимност. Най-общо проучванията сочат, че процесът на разкриване на информация за връзката в социалните мрежи има значение за функционирането ѝ.

– Как ще стане ясно, че си гадже с някого в социалните мрежи? – Ами, много лесно – качваш на стори, тагваш момичето или момчето и казваш: „Обичам те, бебе!“ ... Моите

сторита ги гледат сто човека и ако кача, че съм приятел с някоя, те ще кажат на още десет, те ще кажат на още... (Д., момче, 15, голям град, 2022)

Джеси Фокс, Кейти Уорбър и Дейна Макстолър (Fox, Warber, Makstaller, 2013) провеждат фокус групи, за да оценят личните и социалните въздействия от официалното заявяване на връзката във Фейсбук, и установяват, че индивидите често използват платформата именно като средство да се намали несигурността по време на първоначалните етапи от формирането на любовните отношения. Освен това количествени анализи разкриват, че жените вярват по-силно, че дигиталното официализиране на отношенията е свидетелство за тяхната ексклузивност и сериозност (Fox, Warber, 2013). Индивидите отдават голямо значение и на факта на смяната на статуса на обвързаност (влизване във връзка, излизане от връзка или дори когато информацията относно статуса става недостъпна) (Fox, Warber, Makstaller, 2013). Например ако някой смени профила си от „необвързан“ с липсващ статус, се предполага, че е в началото на връзка, която още не е готов да оповести, както и обратното – изчезването на статус „във връзка“ е скрита заявка за процес на раздяла (Fox, Warber, Makstaller, 2013: 783). Официалното обявяване на връзката в социалните мрежи може да бъде проблематично и често е въпрос на полови различия: жените в много по-голяма степен са склонни да съобщават любовния си статус (Lejealle, 2014).

По-младите ми респонденти споделят, че промяната на статуса на профила на „обвързан“ се налага само когато някой ще сключва брак. Освен на подобни формални според тях жестове, те разчитат много повече на скрити знаци, които търсят в дигиталното поведение на обекта на своя интерес и които лесно разпознават:

Можете да кажете дали някой е във връзка от реакциите към публикациите, които поства – ако някой коментира със сърца, значи това е неговата приятелка, ако е приятел, той ще сложи лайк... Ако реагира на всички публикации, това също означава, че ви харесва. И това е очевидно за всичките ви приятели... (Г., момче, 16, малък град, 2019)

Ако под поста много хора са сложили сърчице, момчето гадже може да сложи ядосано човече, за да покаже, че не му е приятно (С., момиче, 13, малък град, 2020)

Колкото по-показно е поведението през новите технологии, толкова по-фалшива изглежда връзката. Като цяло за сериозни отношения се възприемат онези, които намаляват медийното потребление: „Ще ти е по-важно да се виждате всеки ден, а не да се снимате...“ (С., момиче, 13, малък град, 2019).

Постоянният контакт

Още с масовото разпространение на мобилните комуникационни устройства, а впоследствие и на умните мобилни устройства (смартфоните), започва да се говори за принципна промяна, която засяга живота и взаимоотношенията на хората до степен, немислима досега: постоянният контакт (Katz, Aakhus, 2002) или логика на

непрестанна свързаност с другия, която в изследвания тук случай се възприема и като форма на интимност.

Респондентите често разказват за подобен постоянен контакт (под формата на разговор или на чат комуникация). Смарт телефоните и социалните мрежи се превръщат в техническата среда за общуване с часове дори когато няма специфичен обмен на комуникация, или на принципа „заедно в мълчание“, но дигитализирано мълчание:

Всяка вечер си правим видеочат, в началото си говорим за 20 минути и след това мълчим няколко часа. Тя си готви, аз си готвя, от време на време казвам например: „О, това е пълна простотия!“ , той вика: „Какво?“, нещо помрънка... и все едно сме заедно (А., 24, момиче, малък град, 2019)

Приятелят ми замина за Холандия, всяка вечер преди заспиване си комуникирахме през Фейстайм. Когато някой си готви например, и си пускаме и си хенгаутваме (прекарваме времето си заедно): имаше си някакъв чар в това... Ами играли сме игри заедно. „Конкистадор“ например. През цялото време си играем и си говорим, цъкаме си. – Говорите си по Фейстайм? – Да, и си цъкаме на телефона. И сме заедно, и сме там... И на други игри, доста игри. (А., момче, 24, малък град, 2023)

Ревността

Неслучайно онлайн поведението в социалните мрежи най-често се свързва с разнообразни практики на ревност. Самата му характеристика да се играе постоянно на сцена неизбежно води до предизвикателства пред взаимното договаряне за показване на чувствата в различни контексти:

Примерно: имам гадже, нещо не се разбираме, той ми прави този номер – поства някаква песен, в която ясно е за мене, че не ни вървят нещата, и някаква мацка, която му се сваля, отдолу примерно му пише: „Ох, много харесвам тази песен!“. Всички знаем за какво става въпрос! И тогава и ти също се включваш: по принцип момичетата отговарят, но има и такъв момент, в който може да си запазиш достойнството и нищо да не отговаряш, да се оправя. (А., момиче, 24, малък град, 2018)

Обаче в някакъв момент това момиче, с което сме имали взаимоотношения преди, ми харесва някакъв пост. Който пост не е аз по бански, постът е някакъв цитат на Достоевски, в смисъл най-неромантичното нещо, което е възможно. И много ѝ беше неприятно на моята приятелка. И много ѝ беше тъжно, много неприятно, че тя едва ли не пак ще ми е в живота по някакъв начин. А ние не сме приятели с онова момиче във Фейсбук, обаче аз като постна, то всеки може да го хареса. И може би тя е влязла да го види... За мен това нищо не значи – аз нито ще я потърся, нито нищо... И аз не мога да я спра да го прави това нещо... пък и мисля, че няма нужда – в смисъл, че аз съм сигурен в себе си, сигурен съм във връзката ми сега... И после на същия ден, тя ми праща и покана за приятелство, аз след

два дена го забелязвам, абсолютно нищо не се е случило за мен, за мен това няма никакво значение, но на приятелката ми ѝ беше много емоционално и гадно, но вече като изтрих поканата за приятелство и стана по-добре. (И., момче, 23, голям град, 2023)

Както и в традиционните изяви на любовта, публичното общуване на двойката често минава през намеци и носи скрити послания. В нормативността на дигиталното пространство те също се разчитат и от по-широка публика, която разбира общото значение на подобни комуникационни жестове. Следенето става възможно и благодарение на една специфика на дигиталното пространство: състоянието на визуализирано отсъствие (Нейкова, 2015). Визуализираното отсъствие е онова моментно отсъствие от погледа на приятелския кръг, което се замества почти незабавно с генерирани визуални материали за присъствието другаде, тоест никога не остава до край отсъствие:

Знаех, че няма да направи нищо, но винаги исках да знам с кого е. И винаги намирах начин да го разбера. – Как? – С приятелите му... чрез социалните мрежи. Влизах във Фейсбук и проверявах какви снимки са качили приятелите му от предния ден, от същия ден... И ако го видя на снимка, вече знам с кого е бил... (Х., момиче, 17, столица, 2018)

На Снапчат има карта и винаги можете да видите къде е тя (приятелката). Тя може да се скрие, но ако се скрие и вие сте нейното гадже, ще знаете, че има какво да крие (П., момче, 14, село, 2020)

Основният въпрос в комуникацията на интимните отношения е свързан със социалните измерения на отсъствие/присъствие, нещо, което Кристиан Ликоп ще нарече „свързано присъствие“, изразяващо се в кратък, но чест комуникационен обмен (Licorre, 2012), и отправящо към тиранията на незабавното, както и към фрагментация на времето (за едновременно присъствие тук и там), което се отразява на двойката и на начините на показване на внимание.

Дженифър Бивън (Bevan, 2013) определя четири причини, поради които социалните мрежи са основно място за проява на ревност: 1) те предлагат централизирано пространство за достъп до информация за връзката; 2) връзката е постоянно видима за останалите; 3) в съдържанието на социалните мрежи често липсва контекст и по този начин то е по-отворено за недоразумения; 4) разширена е възможността за контакт с бивши любовни партньори и за потенциално съперничество.

Така, освен за промяната на дигиталния интимен статус, можем да говорим и за други жестове, които провокират ревност – например комуникация със съперник (под формата на лайкове, постове и т.н.), невербални жестове (като пост под атрактивна снимка или реакция на снимки с емотикони), включване в списъка с приятели в социалните мрежи на бивши или бъдещи потенциални партньори, както и тагване на конкретно съдържание.

Всъщност, както отбелязват моите респонденти, дигиталното следене на другия е напълно нормализирано поведение и започва да се възприема като нездравословна реакция едва когато води до предприемането на конкретни действия (спор, забрана и т.н.):

Той си поспиваше много, пък аз съм много раннобуден. И му взех телефона, „я да видя с кой си чати?“. И отидох в друга стая и започнах да си разглеждам... Влизам в Инстаграм, защото той основно Инстаграм ползваше, и знам кой е бившият му, защото той ми е разказвал. Говорили сме си, това е още в началото на връзката. И хоп – гледам съобщение от бившия. Няколко съобщения. Сега да ги отворя ли, но ще излезе, че съм ги прочел. Викам си, не, ще ги отворя, не мога, не издържам... Съобщения от през нощта. И отварям да видя, и той написал: „Абе новото ти гадже всъщност е много сладко“... И после правя го на „ънсийн“, „ънрийд“ (опция съобщението да изглежда за потребителя като още непрочетено), има такава опция..., върнах телефона и повече не го докоснах отново. (А., момче, 24, малък град, 2023)

Чрез Снапчат. Чрез локация – например момичето да е забравило да си я изключи и да я питаш къде е, тя да ти каже, че е вкъщи, а да я видиш на другия край на С., с твои приятели, и ти си казваш: „Абе, ясно!“. (Г., момиче, 15, столица, 2022)

Раздялата: да напуснеш е по-малко от това да изтриеш

Обикновено дигиталната раздяла се извършва чрез съобщение, защото това е най-лесният начин. Често тя се развива първо през по-лични комуникационни канали и след това като драма във Фейсбук. Всъщност основната борба за дигиталното пространство по време на раздялата е кой ще коментира пръв това, което се е случило, а също и кой пръв ще получи достъп до общата дигитална памет/история:

Ами конкретно за тази двойка, те вече се разделиха, тя го блокира почти отвсякъде, не му беше блокирала само номера, беше махнала всички общи снимки от неговия профил, преди да си смени паролата, и от нейния профил. В момента, в който си говорят и се разделят, буквално се завърта, влиза в неговия профил и изтрива всичко. (Г., момче, 17, голям град, 2020)

То когато блокираш такъв човек и те стават много изобретателни. Тя буквално абсолютно навсякъде го блокира... и беше много смешно, защото тя един ден ми звъни и ми вика: „Получих имейл!“ (с недоумение) Никога на акъла на мен може би няма да ми дойде да изпратя имейл! (Р., момиче, 21, голям град, 2023)

Тъй като дигиталният материал лесно се получава, съхранява, мултиплицира и препраща, информацията онлайн е свързана с техническата възможност да бъде достъпна дълго след момента, който е отразявала, а често и неподатлива на окончателно изтриване. Така съдържание от интимен характер може да бъде широко разпространявано без съгласието на другия и да се превърне в оръжие за отмъщение. Разказите на моите респонденти бяха свързани с истории като тази за блокиране на

профила на другия след раздяла, защото при скъсването на отношенията той коментира всички нови снимки на бившата си любима с „Ха-ха“, или с онази за разгневено момче, което започва да пише под постовете на момиче: „Е, заради този ли ме заряза...?“. Младежите възприемат подобни реакции като недопустима цензура спрямо свободната публична изява и предприемат рестриктивни мерки, каквото именно е блокирането на възможността за отваряне на онлайн профила.

Самата специфика на новите информационни и комуникационни канали прави по-трудно да се скрият различни форми на трансгресия в любовта, тъй като всеки индивид се движи в приятелска мрежа, която също е в процес на непрекъснат контакт и визуализация, и може да запази и да сподели сред своите мрежи съдържание, което първоначално е било замислено като строго интимно. Така например едно момче от столицата на 17 години (2020) тагва снимката на бившето си гадже, така че и нейните приятели да я виждат, а върху снимката ѝ е нарисувал обидни знаци и е написал колко е гадна.

Поради факта, че освен личното съобщение за раздяла, за нормално се приема да има и публично оповестяване на тази раздяла, социалните мрежи предоставят възможности както за по-явно, така и по-често за завоалирано заявление, което обаче е с ясно значение за всички по-близки:

Да, само че не е директно (раздялата), никога не е директно, по име примерно, за да не може да стане някакъв по-голям скандал. То идеята е да има скандал, но новината да е тиха и да не се разбира много-много от тези, които не трябва да знаят. Защото хората имат по 500–600 приятели във Фейсбук, не е необходимо всички да знаят кой с кого е бил и какво е правил, когато не са си близки или не се познават. И всъщност обикновено съобщенията са от типа на: „Има много лоши момчета на тая земя и има такива боклуци, които те лъжат еди колко си време...“. И всъщност когато кажат точни някакви моменти, които просто не са директно с името на човека, на всички, които знаят за тези техни истории им става пределно ясно. Всички останали не знаят за кого става въпрос. Знаят, че нещо се случва, но не знаят за кого става въпрос. (X., момиче, 17, столица, 2018)

По едно време се бяхме разделили и бях сложила снимка на разбито сърце. – Къде? – Във Вайбър и в Уотсап, защото може да го види и да разбере, че е свързано с него... На самата профилна снимка. (M., момиче, 25, столица, 2023)

От сравнително нов изследователски интерес в световен мащаб са и специфични практики, свързани с така наречения „гоустинг“ (*ghosting*) или необявено едностранно прекратяване на общуването (временно или за постоянно), което води до разпадане на връзката (внезапно или постепенно), поддържана чрез един или няколко технологични носителя (LeFebvre, 2017). Всъщност самата липса на интеракция или нерегулярността в комуникацията, а понякога и внезапно изцяло прекратената комуникация провокират постепенното осъзнаване от страна на другия, че вече не е във връзка.

Докато развитието на връзката включва употребата на информационните и комуникационните технологии в процеса на инициация и поддържане на отношенията, за да ги определи, уточни и оповести, то раздялата също е приспособявана към технологичните възможности:

И вече те точно трябваше да правят три месеца и се разделиха по този начин... по социалните мрежи... те не си бяха писали абсолютно нищо, докато той беше там, а той на мен ми пишеше (сmee се). И аз знаех какво става, как си прекарва, но той не ѝ пишеше на нея, тя не му пишеше... (К., момиче, 16, село, 2018)

Анализира се и практиката за последващо наблюдение на бившия партньор, която се оказва сравнително честа сред младежите (Brody, LeFebvre, Blackburn, 2017), тъй като, освен възможност за събиране и архивиране на лична информация, социалните мрежи дават достъп и до информацията за мрежите на общи приятели, чрез които подобно следене остава възможно, дори и при официално прекратяване на общуването:

Аз с моя бивш, ние още не сме се блокирали, приятели сме във Фейсбук, само снимки сме махали и това е. И сме прекъснали комуникация, не си говорим. Обаче много странно, защото той първоначално ми гледаше сторитата, които качвам, и сега изведнъж спря, обаче сега братовчед му по някаква причина, аз го познавам, започна да ме следва. И той ми следи сега всяко едно нещо, което качвам... (К., момиче, 22, голям град, 2023)

Както видяхме от теренното изследване, характеристики на социалните медии като видимост (пред една потенциална публика свидетел), разпространимост (или лекотата, с която съдържанието може да бъде споделяно) и проследимост (или способността да се намира съдържание) (Boyd, 2014: 11 и сл.) са мобилизирани от младежите за изява и преживяване на интимността, мислена основно като интимност на сцена.

Определям интимността на сцена като специфичен за дигиталното пространство вид публична интимност, при която частното е публично достъпно за конкретни аудитории с цел по-добро разбиране и оценостяване на себе си и на себе си във връзка, което включва реакциите (въобразени или реални) на другите, за да се постигне по-богато и наситено усещане за интимност.

Елементи от развитието на връзката като първоначален флирт, публично оповестяване на отношенията и тяхното осъществяване не само в личното пространство, но и в културно значими места за „поставянето на сцена“ на любовта, за да бъде тя видима от определена публика/публики, както и разпадането на връзката, което също е театрализирано публично, вече са намерили своите дигитални кодове за изразяване. Тези кодове свидетелстват за специфична нормативност, често негласна, част от репертоара на идентичностните стратегии на младежите.

Библиография

- Георгиев, Е., Кънчев, П., Хайдиняк, М., Апостолов, Г. 2016. Родителска подкрепа за развитие на дигиталните умения на децата. Национално представително изследване „Децата на България онлайн“. <https://www.safenet.bg/wp-content/uploads/2015/05/parental-support-bg4.pdf>. (последно посетен на 27.06.2025г.)
- Гофман, Ъ. 2000 [1956]. *Представянето на Аз-а във всекидневието*. София: Издателска къща „Петър Берон“.
- Нейкова, Н. 2015. *Мобилни фантасмагории. Телефонно възбращаемо и младежки телекултури*. София: Фондация Медийна демокрация.
- Петрова, С. 2018. "Стратегии за справяне с „излишните“ образи: Snapchat". *Пирон*, 15.
- Alberoni, F. 1981. *Le choc amoureux*. Paris: Ramsay.
- Bevan, J. L. 2013. *The Communication of Jealousy*. New York: Peter Lang.
- Boyd, D. 2014. *It's Complicated*. New Haven and London : Yale University Press.
- Brody, N., LeFebvre, L. E, Blackburn, K. G. 2017. "Post-Dissolution. Surveillance on Social Networking Sites", In: Punyanunt-Carter, N. M., Wrench, J. S. (Eds.). *The Impact of Social Media in Modern Romantic Relationships*. London: Lexington Books, 237-257.
- Casilli, A. 2010. *Les liaisons numériques. Vers une nouvelle sociabilité?*. Paris: Seuil.
- Fox, J., Warber, K. M., Makstaller, D. C. 2013. "The Role of Facebook in Romantic Relationship Development: An Exploration of Knapp's Relational Stage Model". *Journal of Social and Personal Relationships*, 30, 771-794.
- Fox, J., Warber, K. M. 2013. "Romantic Relationship Development in the Age of Facebook: An Exploratory Study of Emerging Adults' Perceptions, Motives and Behaviors". *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16-1, 3-7.
- Jansson, A. 2013. "Mediatization and Social Space: Reconstructing Mediatization for the Transmedia Age". *Communication Theory*, 23, 279-296.
- Katz, J. E., Aakhus, M. (Eds.). 2002. *Perpetual Contact: Mobile Communication, Private Talk, Public Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.

Knobloch, L. K., Donovan-Kicken, E. 2006. "Perceived Involvement of Network Members in Courtships: A Test of the Relational Turbulence Model". *Personal Relationships*, 13-3, 281-302.

LeFebvre, L. E. 2017. "Phantom Lovers. Ghosting as a Relationship Dissolution Strategy in the Technological Age". In: Punyanunt-Carter, N. M., Wrench, J. S. (Eds.). *The Impact of Social Media in Modern Romantic Relationships*. London: Lexington Books, 219-235.

Lejealle, Catherine. 2014. "On publie moins sur Facebook quand on est amoureux : les 3 phases du célibat à 'en couple'". *Leplus.nouvelobs.com*. 17.02.2014 (последно посетен на 06.12.2024).

Licoppe, Ch. 2012. "Understanding mediated appearances and their proliferation: The case of the phone rings and the 'crisis of the summons'". *New Media & Society*, 14 -7, 1073-1091.

Marwick, A. E., Boyd, D. 2014. "It's just drama': Teen perspectives on conflict and aggression in a networked era". *Journal of Youth Studies*, 17, 1187-1204.

Neuburger, R. 2000. *Les territoires de l'intime. L'individu, le couple, la famille*. Paris: Odile Jacob.

Paasonen, S. 2017. "Infrastructures of intimacy". In: Andreassen, R., Petersen, M. N., Harrison, K., Raun, T. (Eds.). *Mediated Intimacies: Connectivities, Relationalities and Proximities*. London: Routledge, 103-116.

Poltash, N. 2013. "Snapchat and Sexting: A Snapshot of Baring Your Bare Essentials". *Law School Journals. JOLT*, 19-4.

Ragouet, P. 2000. "Notoriété professionnelle et organisation scientifique". *Cahiers internationaux de sociologie*, 109, 317-341.

Ruppel, E. K. 2015. "The Affordance Utilization Model: Communication Technology Use as Relationships Develop". *Marriage and Family Review*, 51, 669-686.

Yang, Ch.-Ch., Brown, B. B., Braun, M. 2014. "From Facebook to cell calls: Layers of electronic intimacy in college students' interpersonal relationships". *New Media & Society*, 16 -1, 5-23.

Благодарности:

Авторът изказва благодарност за финансовата подкрепа от проект „Поп-култура, поп-политика: дигиталният обрат. Интердисциплинарни анализи на пресечността между меди, култури и политики“ (2021 - 2025), финансиран от фонд „Научни

изследвания“ в рамките на Национална програма „Фундаментални изследвания“, номер на договор H55/2, 15.11.2021 г.

Aknowledgements

The author gratefully acknowledges the support of the project “Pop culture, pop politics: the digital turn. Interdisciplinary analyses of the intersection between media, cultures and politics” (2021–2025), funded by the Bulgarian National Science Fund within National Program “Fundamental Studies”, contract number KP-06-H55/2, 15.11.2021.

Биографична справка: Ния Нейкова е доктор по културна антропология към Университет „Жан Моне“, Сент-Етиен, Франция и Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Тя е главен асистент в Института по философия и социология, Българска академия на науките и преподава в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и в Нов български университет. Основните ѝ изследователски интереси са в областта на социално въображаемо, медиуми и комуникации, младежки култури, популярна култура, любов и интимност. В последните години се занимава с темата за предбрачни форми на интимност в рамките на индивидуален научен проект „Дигитализация и нови поколенчески практики (В търсене на интимния „друг“), ИФС-БАН, съставител е на тематичен брой, посветен на културните изследвания на любовните връзки „Алгоритми на любовта“ (Семинар_BG) и води магистърски курсове „Антропология на любовта“ и „Дигитални култури“ към катедра История и теория на културата, Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Short bio: Niya Neykova holds a Ph.D. in Cultural Anthropology from the Jean Monnet University in Saint-Etienne, France, and the St. Kliment Ohridski University in Sofia. She is a Senior Assistant Professor at the Institute of Philosophy and Sociology at the Bulgarian Academy of Sciences and a lecturer at the University of Sofia and the New Bulgarian University. Her main research interests are the social imaginary, media and communication, youth cultures, popular culture, love and intimacy. In recent years, she has been researching premarital forms of intimacy within the framework of an individual research project entitled *Digitalisation and new generational practices (In search of the intimate 'other')*, IFS-BAS. She is the editor of a thematic issue on the cultural studies of love (*Algorithms of Love*, Seminar_BG). She is also a lecturer in Masters Courses on *Anthropology of Love* and *Digital Cultures* at the Department of History and Theory of Culture, Sofia University "St. Kliment Ohridski".

Email address: niya.neykova@ips.bas.bg

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0468-6906>